

Javaslatok a Demográfiai földprogramhoz

Az AGRYA üdvözlöi, hogy a Nemzeti Vidékstratégiában pályakezdő, fiatal gazdálkodók támogatása külön is megjelenik a föld- és birtokpolitika területén. A demográfiai földprogramot a jelenlegi helyzetből kiindulva szükségesnek tartjuk, ugyanakkor a realitások azt mutatják, hogy az állami földek ennek megvalósítását csak korlátozottan tennék lehetővé (180 ezer ha szántó, szétszórta az országban – 2010; az NFA-s földek mindössze 10%-a került kisebb egységekben értékesítésre – Agrárgazdasági jelentés 2009).

A népesedési (demográfiai) földprogram kidolgozásával és indításával az NFA tartós (25-50 éves) és örökölhető földbérleti jog keretében földet kíván juttatni a fiatal, gazdálkodni szándékozó pároknak, olyan kikötéssel, hogy a fiatal család letelepszik, gazdálkodik, valamint 2-3 gyermek világra hozatalát és felnevelését is vállalja. A gyermekvállalás és felnevelés társadalmilag elvárható, de a szocpol rendszerhez hasonló problémákkal járhat, amiket szintén kezelni kell (pl. mi történik, ha nem jön össze a tervezett gyermek szám...).

Az NFA kezelésében lévő állami földvagyron pontos felmérése, a bérleti viszonyok tisztázása után több részletben várható az állami földek meghirdetése:

- 1) 2011. szept. 12-től, kb. 70 ezer ha, ennek kb. 10%-a várható speciálisan a fiatalok számára meghirdetve (2-3 településenként kialakított „birtoktestek”, a bírálati szempontoknál a fiatal gazdálkodók lesznek preferálva)
- 2) 2012-ben kb. 360 ezer ha (ennek egy része menne a Demográfiai földprogramra)

A működőképes családi gazdaságok kialakításának elősegítése, a szakirányú végzettséggel rendelkező agrárvállalkozók földhöz jutásának támogatása első helyen szerepel a birtokpolitikai irányelvek között. Ezen belül **a fiatal gazdálkodók ösztönzése alapvetően fontos kell, hogy legyen, mivel az indulást, az életképes vállalkozás kialakítását leginkább hátráltató tényező számukra a földhöz jutás.**

A 2006-os adatok szerint a 40 év alatti gazdálkodók aránya a hazai, regisztrált, területalapú támogatást igénylő gazdálkodók számához viszonyítva 18%. Ugyanakkor a 2010-es Általános Mezőgazdasági Összeírás előzetes adatai szerint a fiatal gazdálkodók aránya 2,1 százalékponttal csökkent a tíz évvel korábbihoz képest.

Ha ezeket a statisztikai adatokat viszonyítási alapnak tekintjük, **a fiatal gazdálkodók erősen alulreprezentáltak a tervezett 10%-os mértékű elkülönítésnél.**

Szövetségünk kiemelten fontosnak tartja, hogy az állami földterületekre kiírt pályázatok többségénél legyenek a fiatal gazdálkodók előnyben részesítve. Ezzel nem sérülnek az NFA és a magyar állam gazdasági érdekei (a fiatal gazdálkodók is hajlandóak megadni a piaci árat a földbérletért), ugyanakkor a társadalmi érdekek maximális figyelembe vétele is megvalósítható (versenyképes birtokméretek kialakítása, családi gazdaságok segítése, az ágazat fiatalítása).

A gazdaságot nem elég elindítani, fenn is kell tartani. Ezért „csak” a földhöz jutás, az induló támogatás, gazdaság átadás támogatása a generációváltás érdekében nem elégséges. Az ösztönzők növelése, kibővítése indokolt. És itt nem (csak) támogatásokról van szó, hanem a jogi-szabályozási környezet hozzáigazításáról. A Fiatal Gazdák Európai Tanácsának javaslataival (Fiatal gazda csomag) összhangban, a kérdés komplex megközelítését tartjuk szükségesnek az alábbi területekre kiterjedően:

- információs rendszer a fiatal gazdákról, nyomonkövetés
- induló és kiegészítő támogatás, gazdaságátadás támogatása (KAP I. és II. pillérén keresztül)
- fejlesztések ösztönzése az innováció, a versenyképesség területén (célzott támogatások, kedvezményes földvásárlási, fejlesztési hitelek)
- pályakezdők foglalkoztatása, gyakornoki program
- adminisztráció, bürokrácia csökkentése, adózási, jogi akadályok felszámolása
- oktatás, képzés, hálózatépítés korszerűsítése

AGRYA kérdőíves felmérés - 2011

2011. év elején 200 fiatal gazda megkérdezésével kérdőíves felmérést végeztünk. A kérdőív első részében a válaszadó gazdálkodók, illetve gazdaságuk alapadatai kerültek felvételre. A kérdéssor így kiterjedt a megkérdezettek:

- nemére;
- életkorára;
- végzettségére;
- a gazdálkodás helyére, indításának évére;
- az alkalmazottak számára;
- a vállalkozás tevékenységeire; méretére;
- valamint gazdálkodási formájára.

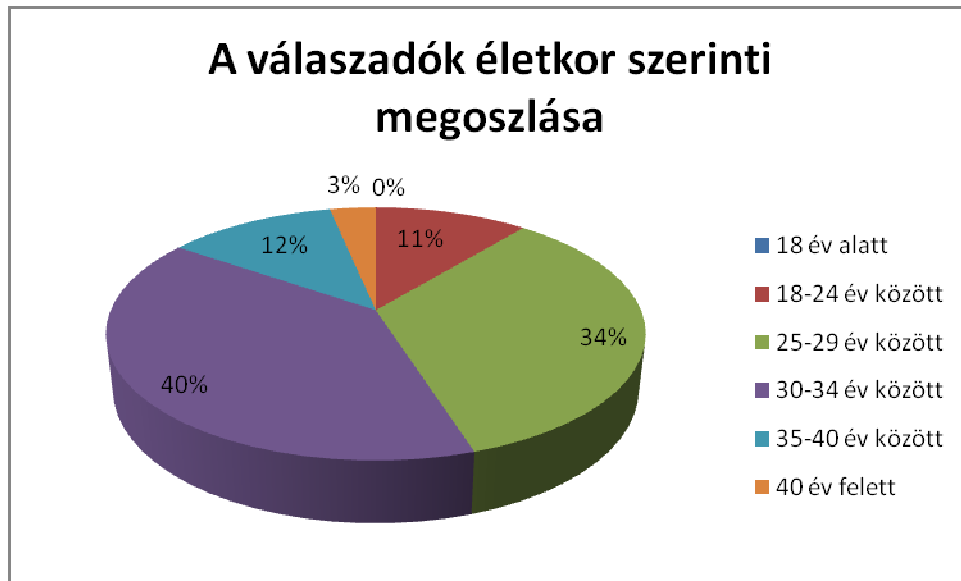
A kérdőív második része azt mérte fel, hogy a megkérdezett fiatal gazdák mennyire elégedettek gazdaságuk pénzügyi helyzetével, mennyire támaszkodnak a különböző szubvenciókra. Vizsgálat tárgya volt a fiatal gazdák innovációs, fejlesztési készsége, valamint az, hogy mely tényezők nehezítik meg leginkább mindennapi tevékenységüket. A kérdéssor így kiterjedt a megkérdezettek:

- jövedelmi helyzetére;
- a Fiatal gazdák induló támogatásában való részvételére;
- a támogatásra benyújtott pályázat elkészítésének évére; annak sikerességére.

A kérdőív harmadik, záró részében a megkérdezettek jövőképe került felmérésre. A kérdéssor e részében nyilatkozhattak a válaszadók jövőbeni fejlesztési céljaikról, a gazdálkodásuk további sikeres folytatását hátráltató tényezőkről, valamint a mezőgazdaságba vetett reményeikről. A kérdéssor így kiterjedt a megkérdezettek:

- gazdaságának bővítésére való hajlandóságra;
- a bővítés irányára;
- a gazdálkodás során felmerült legfontosabb nehézségére;
- valamint egy esetleges újakezdésre való hajlandóságra.

A felmérés néhány kiragadott eredménye:

18 éven aluli válaszadó nem volt, a 25-34 év közöttiek (összesen 74 %) válaszadókon belüli aránya volt a legkiemelkedőbb.

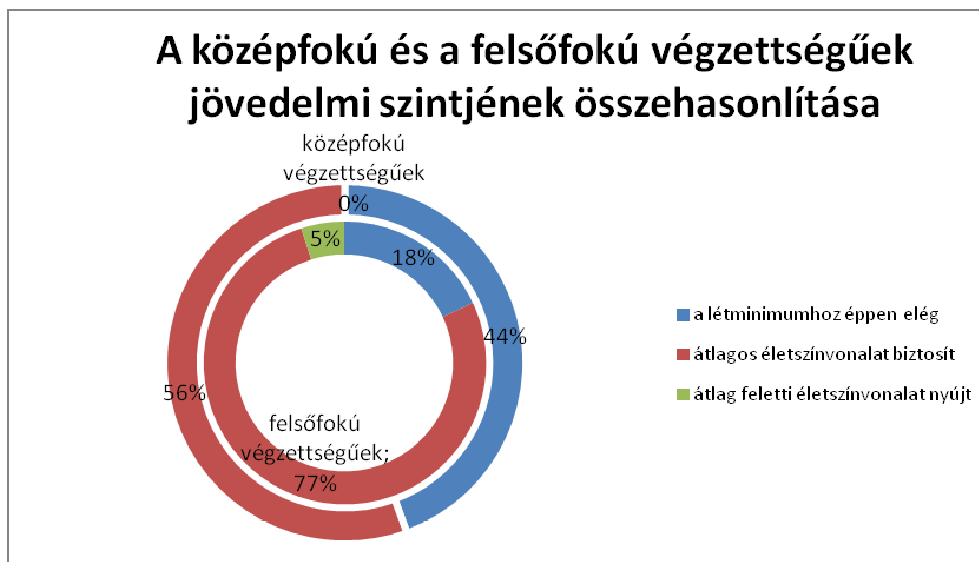

Különösen jónak tekinthetjük a válaszadó fiatal gazdák képzettségi szintjét, ha figyelembe vesszük, hogy a KSH ÁMÖ 2010. előzetes adatai szerint az egyéni gazdaságokban gazdálkodók többsége (77%-a) többéves gyakorlati tapasztalatai alapján irányította a gazdálkodást, szakirányú felsőfokú végzettséggel pedig az egyéni gazdálkodók mindössze 3 %-a rendelkezett.

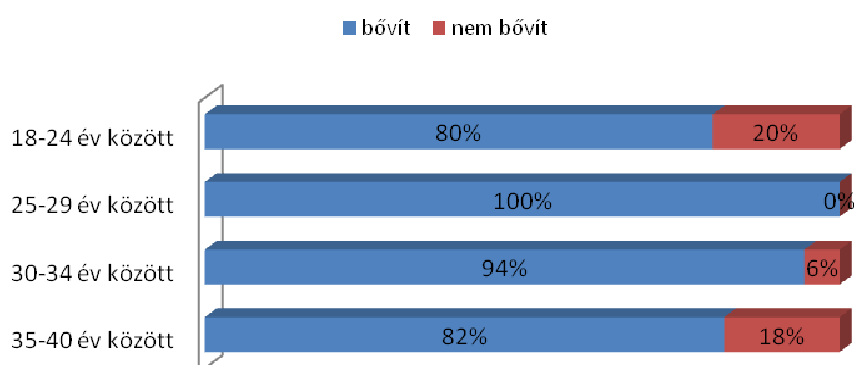
A generációváltás sikerét nagyban meghatározza, hogy mennyire sikerül a fiatalokat a mezőgazdaság irányába terelni. Ahhoz, hogy vonzó legyen számukra az ágazat, különösen az induláskor van szükség támogatásokra a kívánt jövedelemszint elérése érdekében.

A kérdőívben felmérésre kerül a fiatal gazdák szubjektív jövedelemszint megítélése. A válaszadók 27 %-a szerint mezőgazdasági jövedelme éppen csak a létminimumhoz elég. 69 %-uk válaszolt úgy, hogy az agráriumból származó jövedelme átlagos életszínvonalat biztosít, és mindössze 4 %-uk szerint nyújt átlag feletti életszínvonalat a mezőgazdaság.

Szignifikáns eltérést van azonban a középfokú végzettséggel, és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők jövedelmi szintjének megítélése között. Míg a középfokú végzettséggel rendelkezők közel fele (44 %-a) érzi úgy, hogy jövedelme a létminimumhoz éppen elég, addig felsőfokú végzettségűek mindössze 18 %-a vélekedik így. A középfokú végzettséggel rendelkezők 56 %-a gondolja úgy, hogy a mezőgazdaság átlagos életszínvonalat biztosít számára, a felsőfokú végzettségűeknél ez eléri a 77 %-ot, illetve van további 5 %, mely úgy érzi, hogy mezőgazdasági tevékenységéből átlag feletti életszínvonalon tud élni. A csak középfokú végzettséggel rendelkezők esetében ilyen válaszadó nem volt.

A bővítésre való hajlandóság a kor függvényében

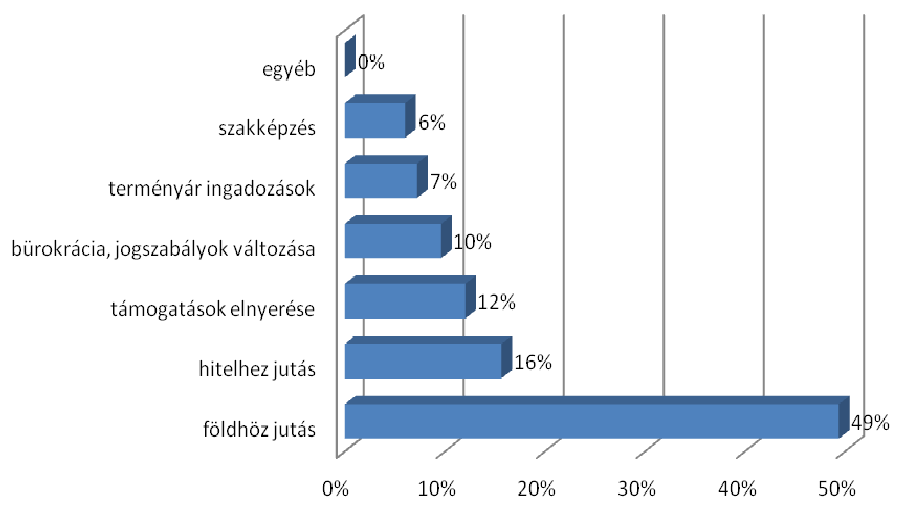

Alapvetően elmondható, hogy a fiatal gazdák optimistán látják jövőjüket. A megkérdezettek 93 %-a a következő öt évben tovább bővítené gazdálkodói tevékenységét. A válaszadók valamivel több, mint harmada (34 %) termék-feldolgozással bővítené tevékenységi körét. A szándék támogatandó, hiszen fontos, hogy a gazdák minél magasabb feldolgozottságú, minél nagyobb hozzáadott érték tartalmú termékeket állítsanak elő.

A gazdák 22 %-a bér munka szolgáltatással bővítené tevékenységi körét, ezzel biztosítva gépei minél nagyobb kihasználtságát. 19 %-uk turisztikai tevékenységgel bővítené vállalkozását, míg további 8 %-uk a bioenergia-termelés irányába diverzifikálná gazdaságának tevékenységi körét. A gazdák fennmaradó 17 %-a egyéb irányba bővítené vállalkozása tevékenységét úgy, mint szaktanácsadás, bérszárítás, berraktározás, vagy közvetlen értékesítési hálózat létrehozása.

Megfigyelhető, hogy a bővítésre a 25-29 éves korosztály esetében van a legnagyobb hajlandóság (100 %), majd az egyre idősödő korosztályok egyre kisebb hajlandóságot mutatnak a fiatal gazdákon belül is.

A gazdálkodás során felmerülő legfontosabb nehézségek

A kérdőívben felmérésre került, hogy melyek azok a nehézségek, melyek leggyakrabban felmerülnek a fiatal gazdák tevékenysége során.

A fiatal gazdák 49 %-a a földhöz jutást, míg 16 %-uk a hitelhez jutást jelölte meg a legnagyobb nehézséget jelentő tényezőnek gazdálkodása során. A két tényező nagyban összefügg. A termelés elindításához a gazdálkodók alapvető szüksége a földhöz jutás. Ennek pénzügyi háttérét azonban nagyon nehéz biztosítani, általában hitel felvételére szorulnak. Egy induló vállalkozás nehezen tudja egy kölcsön költségeit, fedezetét biztosítani. Ezért a fiatal gazdák részéről megjelenik egy kedvezményes hitel, hitelkamat támogatás, garanciavállalás igénye.

A földhöz jutásnak azonban nem csak pénzügyi nehézségei vannak. A földkínálat egyes területeken beszűkült, ezért a fiatal gazdák a Nemzeti Földalapról való földhöz jutás lehetőségét, az állami földértékesítések esetében a fiatal gazdák elővásárlási jogának bevezetését, és az állami tulajdonú földek kedvező földbérleti díjért való használatát igénylik.

A fiatal gazdák a támogatások elnyerésének nehézségeit jelölték meg harmadik (12 %), míg a bürokráciát, a jogszabályok gyakori változását negyedik (10 %) leggyakrabban, mint a legnagyobb nehézséget jelentő tényező. Ötödik helyen áll a fiatal gazdák szerint a termények felvásárlási árának ingadozása (7 %), a szakképzés hiányosságai pedig csak a válaszadók 6 %-a szerint a legnagyobb hátráltató tényező a gazdasági tevékenysége során.

Arra a kérdésre, hogy a fiatal gazdák milyen intézkedéseket tartanak fontosnak gazdálkodói tevékenységük fejlesztéséhez, a legnagyobb számban említett javaslat a kedvezményes hitelhez, illetve a Nemzeti Földalapról termőföldhöz jutásra vonatkozott.

Visszatérő válasz volt a gazdák részéről a helyi feldolgozás, és élelmiszerellátás támogatására, a magyar termékek védelmére vonatkozó igény is. A fiatal gazdák megfogalmazták igényüket arra vonatkozóan is, hogy a pályázatok megjelenése kiszámítható, előre látható legyen, valamint a jelenlegieket hosszú távon tartsák fent.

A kérdőív záró kérdése arra kereste a választ, hogy amennyiben újrakezdhetnék, ismét a mezőgazdaságot választanák-e. Az eredmény jól szemlélteti a fiatal gazdálkodók elhivatottságát. A válaszadók 66 %-a feltétlenül újrakezdené, míg 34 %-uk talán újra a mezőgazdaságot választaná, ha előlről kezdené. Olyan válaszadó nem volt, aki semmi esetre sem választaná a mezőgazdaságot hivatásául, ha újra kezdené.

Koncepcióvázlat

A Demográfiai földprogramra vonatkozó koncepcióvázlatban felsorolt elemekhez kapcsolódóan észrevételeink:

- Egyszeri, csupán néhány területet érintő beavatkozás helyett komplex megközelítést, csomagot javasolunk, csak ezzel lehet a kívánt hatást elérni. Pusztán földhöz juttatás valószínűleg nem lesz elegendő segítség egy termelőeszközökkel, infrastruktúrával nem rendelkező induló vállalkozás számára.
- Cél, hogy az indulás kezdeti nehézségei után a fiatalok gazdasága önfenntartó tudjon lenni, megálljon a saját lábán a kezdeti segítségek későbbi elmaradása után is. Ezért fontos eleme kell, hogy legyen a programnak:
 - támogatott hitelkonstrukciók (forgóeszköz és beruházási)
 - piacra jutás támogatása, integrátorok bevonása
 - szociális, családtámogató eszközök (kiemelt Gyes, Gyed)
- A Programban részt vevők a jövőbeni boldogulásukat teszik fel egy ilyen vállalásra, megfelelő garanciákat kell ezért biztosítani számukra (szabályozni kell, hogy mi van abban az esetben, ha a vállalt gyermeklétszám nem jön össze, ki örökölheti a tartós földbérletet,...)
- A fiatal gazdálkodók esetében beszélhetünk teljesen indulókról, illetve már működő, a gazdálkodási tevékenységet az elmúlt néhány évben kezdőkről. Fontos, hogy a már működő, elindult fiatal gazdálkodókat is érintse a program, hiszen ők vannak többségben, a generációváltás alapvetően rajtuk múlik. (Pl. kis területen, de már gazdálkodók lehetősége egy életképes üzemméret kialakítására)
- Ha komoly, mérhető hatásokat szeretnénk elérni a Programmal, akkor jelentős nagyságú állami földterületet kell bevonni. Amennyiben egy gazdaságra csak minimum 80-100 hektárral számolunk (ekkora terület biztosít 2 fő számára hazai átlagjövedelmet), akkor már néhány száz család elindítása is jelentős területigénnyel jár. Ha a 2. körben meghirdetendő 360 ezer hektárnak is csak 10, esetleg 20%-ával számolunk a programban, akkor például:
 - 10%-nál: $36000/100\text{ha} = 360$ család *2 v.3 gyermek = 720-1080 gyermek
 - 20%-nál: $72000/100\text{ha} = 720$ család *2 v.3 gyermek = 1440-2160 gyermek
- Az állami földterületekre kiírt pályázatok többségénél legyenek a fiatal gazdálkodók előnyben részesítve. Ezzel nem sérülnek az NFA és a magyar állam gazdasági érdekei (a fiatal gazdálkodók is hajlandóak megadni a piaci árat a földbérletért), ugyanakkor a társadalmi érdekek maximális figyelembe vétele is megvalósítható (versenyképes birtokméretek kialakítása, családi gazdaságok segítése, az ágazat fiatalítása).
- A közjó, mint kiemelt cél megjelenhet továbbá a programban a minőségi termelés ösztönzésével (értékelésnél előnyben részesített), az ökológia, integrált gazdálkodás preferálásával.
- Az állattenyésztés, a vegyes gazdálkodás preferálása: az állattartók földhöz jutatása elsőbbséget kell, hogy élvezzen. Az abrakfogyasztók (sertés, baromfi) is „állatnak számítsanak”, ahogy nem a mostani, de a korábbi (2004-2009) AKG programban.

- A mezőgazdasági szakirányú (közép-, illetve felsőfokú) végzettséggel rendelkezők előnyben részesítése a Programban. Az aranykalászos gazda végzettséget javasoljuk a rendszerből kiiktatni.
- Az ÚMVP „Fiatal gazdálkodók induló támogatása” jogcím keretében lezajlott eddigi két meghirdetett támogatási időszakban több, mint 20 milliárd forint támogatásban részesült több mint 2.000 fiatal gazda. A második, 2010-ben lezárult meghirdetésnél a hozzávetőleg 900 teljesített kérelemmel szemben több mint 6.000 igénylő volt. Ez a jelentős túligénylés komoly elégedetlenséget és csalódottságot eredményezett az érintettek között. Az elutasított kérelmezők nem kis számban bíróságon támadták meg az elutasító határozatokat. Amennyiben a fiatal gazda támogatásra valóban már csak legfeljebb 1,5 milliárd forint áll rendelkezésre a 2013-ig tartó programozási időszakban, akkor javaslatunk szerint a források felhasználása ne a korábbi rendben történjen meg. A támogatás formája változzon meg és a pénzbeli támogatást váltsa fel a kamattámogatás. A kamattámogatásra lehetőséget ad az EU vidékfejlesztési rendelete, tehát jogi akadályja nincs a bevezetésnek. A kamattámogatás várhatóan kevésbé lenne népszerű, mint a szabad felhasználású, előfinanszírozott pénzbeli támogatás, emiatt az igénylők nagyobb hányada részesülhetne támogatásban. A közvetlen pénzbeli támogatás népszerűsége arra utal, hogy van valós igény erre a támogatási formára és van nagy számban olyan fiatal, aki önállóan belefogna a gazdálkodásba vagy átvinné szülei gazdaságát. Elfogadható az is, hogy az ÚMVP jelenlegi forrásai nem tesznek lehetővé nagyobb keretösszeget erre a célra. Erre a helyzetre, amely az igény és a pénzügyi keret nagysága közötti eltérésből fakad, álláspontunk a szerint van megoldás.
A közvetlen támogatásokra vonatkozó EU rendelet alapján a 2013. évben már a magyar gazdálkodókat is érinti az ún. moduláció. Ennek értelmében a közvetlen támogatások egy része kötelezően átalakul vidékfejlesztési támogatássá. Szakértői becslések szerint 2013-ban a moduláció miatt hozzávetőleg 20 milliárd forinttal bővül az ÚMVP keretei között, az abban szereplő jogcímekre felhasználható támogatás.
Az előbbieket alapján Szövetségünk azt javasolja, hogy a modulációból 2013-ban keletkező vidékfejlesztési források háromnegyed részét kötelezően a fiatal gazdák támogatására fordítsuk. A 2013-ig rendelkezésre álló közel két esztendő elegendő arra, hogy akár teljesen új támogatási feltételeket és elveket határozzunk meg és megfelelően előkészítsük a jogcím kiírását, valamint a gyors és hatékony lebonyolítást.
Az AGRYA javaslatai egyrészt a jelenlegi csalódást, konfliktust előrevetítő helyzet feloldására irányulnak. Másrészt az átalakított szabályok alapján a 2013. évben, kiosztott jelentős, akár 15 milliárdos támogatás egyértelmű üzenetként hordozná az agrár-kormányzat elkötelezettségét a magyar mezőgazdaság megújítása mellett.
- Az ÚMVP *AKG* és *KAT* jogcíme a források nagy részének 2009-es lekötése miatt csak a következő programozási időszakban, 2014-től jöhet szóba.

Budapest, 2011. szeptember 19.

Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége - AGRYA